

UCZEŃ Z SPE W KLASIE ZRÓŻNICOWANEJ

Specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) to termin już dość dobrze znany w środowisku szkolnym. Po raz pierwszy pojawił się on w Wielkiej Brytanii w roku 1978, zaś kilka lat później, bo w roku 1994 został upowszechniony w deklaracji opublikowanej przez UNESCO. Polska z racji tego, że jest jednym z członków UNESCO zobowiązała się do przestrzegania zawartych w deklaracji postanowień, gwarantując uczniom prawo do opieki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględniającej ich indywidualne możliwości psychofizyczne oraz specjalne potrzeby edukacyjne.¹ Początkowo termin SPE odnosił się głównie do dzieci i uczniów z niepełnosprawnością i dopiero rok 1994 (a ściślej ujmując dokument pt. Deklaracja z Salamanki) przyniósł zmiany i pod pojęciem SPE zaczęto rozumieć również uczniów z trudnościami w nauce. W definicji M. Bohdanowicz z 2010 roku czytamy, że osoby z SPE „nie mieszczą się w powszechnie funkcjonującym systemie edukacyjnym: albo w ogóle nie są objęte nauczaniem [...] albo są złe, nieumiejętnie edukowane”.² Jak słusznie zauważa również W. Pilecka „specjalne potrzeby edukacyjne nie odnoszą się wyłącznie do dzieci niepełnosprawnych – dotyczą także tych, które mają trwałe lub czasowe trudności w uczeniu się o różnym stopniu nasilenia i spowodowane innymi niż niepełnosprawność przyczynami.”³ Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia z dnia 30 kwietnia 2013 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2013 r., poz. 532), SPE wynikać mogą:

- z niepełnosprawności;
- z niedostosowania społecznego;
- z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
- ze szczególnych uzdolnień;
- ze specyficznych trudności w uczeniu się;
- z zaburzeń komunikacji językowej;
- z choroby przewlekłej;
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- z niepowodzeń edukacyjnych;
- z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny,

¹ <https://profesor.pl/publikacja,29945,Artykuly,Definicja-rozpoznawanie-oraz-klasyfikacja-specjalnych-potrzeb-edukacyjnych-uczniow>.

² Bohdanowicz M.: *Specjalne potrzeby edukacyjne oraz prawa uczniów i studentów z dysleksją w Europie*, Kielce 2010, s.16.

³ Pilecka W.: *Perspektywy analizy problemów rozwojowych dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Impuls, Kraków 2009, s.70.

- ze sposobu spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
- z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi, ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Uczeń z niepełnosprawnością to uczeń posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, wydane z uwagi na niepełnosprawność. Przepisy prawa określają, że kształcenie specjalne organizuje się dla uczniów:

- niesłyszących;
- słabosłyszących;
- niewidomych;
- słabowidzących;
- z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją;
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim;
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym;
- z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera;
- z niepełnosprawnościami sprzężonymi (jeśli u ucznia występują co najmniej dwie z niepełnosprawności wymienionych powyżej).

W myśl powyższych zestawień, każdemu uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jak również temu, u którego obserwujemy trudności w realizacji wymagań programowych wynikających z dysfunkcji funkcji poznawczo-percepcyjnych, zdrowotnych bądź środowiskowych, chcemy dać możliwość uczenia się w szkole ogólnodostępnej w klasie lub grupie zróżnicowanej. Oczywiście jednak jest tutaj to, że możliwość uczenia się dzieci i młodzieży w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych urzeczywistnia ideę wyrównywania szans edukacyjnych wszystkich uczniów.

Specjalne potrzeby edukacyjne to ogromny element do całości w edukacji włączającej. Mówiąc o włączaniu uczniów z szeroko rozumianymi niepełnosprawnościami, chorobami przewlekłymi oraz trudnościami szkolnymi (dysleksja rozwojowa), należy podkreślić, jak bardzo różna jest grupa dzieci i młodzieży ze SPE, która uczy się w klasach i grupach zróżnicowanych. Mamy bardzo duży procent uczniów w każdej szkole z opiniami psychologiczno-pedagogicznymi dotyczącymi problemów z koncentracją uwagi, nadpobudliwością ruchową, ADHD, dysleksją rozwojową, ale również uczniów zdolnych, którzy też potrzebują wsparcia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Klasa zróżnicowana to z założenia grupa, w której mogą uczyć się wszyscy: zdrowi, chorzy, z niepełnosprawnościami, z trudnościami, zdolni, w praktyce natomiast to grupa jeszcze bardziej zróżnicowana. W szkołach ogólnodostępnych różnorodność oddziałów jest ogromna. Poza uczniami

przeciętnymi, realizującymi obowiązek szkolny, uczniami z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego, przewlekłe chorymi, cudzoziemcami, mamy całą rzeszę dzieci i młodzieży z opiniami publicznych i niepublicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, dotyczących najczęściej szeroko rozumianej dysleksji rozwojowej, problemów z koncentracją uwagi, leworęczności.

Praca z uczniem z SPE w grupie i klasie zróżnicowanej stawia przed nauczycielem nie małe wyzwanie. To praca jednocześnie na kilku płaszczyznach wymagań z podziałem przykładowo klasy 30. osobowej na kilka mniejszych grup kilkusobowych lub pojedynczych uczniów. Każdego z tych uczniów należy zauważyć podczas 45. minutowej lekcji i z każdym należy nawiązać kontakt. Próba wychwycenia oczekiwań wszystkich uczniów w danej klasie czyni z nauczyciela prawie mistrza, który w głównej mierze bazuje w pracy dydaktycznej na przygotowaniu merytorycznym, umiejętnościach i takcie pedagogicznym, doświadczeniu, wsparciu koleżeńskim i pomocy specjalistów.

Praca w grupie i klasie zróżnicowanej to codzienny wysiłek każdego nauczyciela. Nie zawsze jednak pedagog zastanawia się nad tym i nie zawsze uświadamia sobie, że codzienne na każdej lekcji dokonuje powyższego wyodrębnienia w klasie różnych mniejszych grup i pojedynczych uczniów. Robi to automatycznie i dopiero, kiedy pojawia się hasło „praca w grupie i klasie zróżnicowanej” lub „uczeń z SPE”, zaczyna zastanawiać się, jak to zrobić, mimo że robi to na co dzień.

Praca nauczyciela w dobie różnorodności oddziałów i grup wymaga od pedagogów ciągłego doskonalenia swoich umiejętności zawodowych, zdobywania szerszych uprawnień i ciągłego samodoskonalenia warsztatu pracy. Nauczyciel klasy zróżnicowanej musi otworzyć się i zauważyć potrzeby i oczekiwania każdego ucznia, ale tym samym musi zauważyć potrzeby własne. Czasem możemy nie wiedzieć, że czegoś nie wiemy. Chęć bycia jeszcze lepszym w swojej pracy dydaktyczno-wychowawczej powoduje, że chcemy widzieć każdego ucznia, każdemu uczniowi chcemy służyć pomocą, u każdego chcemy dostrzec jego indywidualne potrzeby, a co za tym podąża – jego predyspozycje i możliwości psychofizyczne. Nie każdy uczeń słaby ma pozostać słabym już zawsze. Nie każdy uczeń wyróżniający się, wyróżniającym pozostanie. Ten uczeń pierwszy czy drugi, rozwija się jak każdy człowiek. Przemianom ulega jego ciało, psychika, w jego życiu pojawiają się chwile miłe, ale i chwile smutne czy tragiczne. Cała ta otoczka wpływa na jego zdolności, trudności, oczekiwania. Tak też zmienia się oddział, klasa i grupa, w której uczymy. Dzisiaj uczniów z SPE mamy piętnastu, jutro będzie ich siedemnastu, bo dwójka rodzeństwa znalazła się w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej. Praca w tej klasie niby ta sama, ale inna. Należy wyodrębnić kolejną grupę, która charakteryzować się może płaczliwością, małomównością, problemami z koncentracją uwagi i jakby „nieobecnością” i brakiem zainteresowania lekcją. A mimo to, ta mała dwuosobowa grupa na lekcji jest i zapewne warto zadbać o to, żeby po zakończonych zajęciach mogła wyjść z nowym, może dzisiaj nieco mniejszym, bagażem wiedzy i doświadczeń.

To nauczyciel jest tym mistrzem, który w mistrzowski sposób dostrzega różnorodność uczniów i potrafi z tą różnorodnością w różnorodny sposób pracować. Tego mistrza budzi w sobie każdy indywidualnie, i albo w ten mistrzowski sposób nauczyciel-pedagog odnajdzie się w pracy z grupą i klasą zróżnicowaną, albo będzie musiał nabrać nowych przekonań do siebie i różnorodności grupy czy klasy, dopracować warsztat pracy z uczniem z SPE, otworzyć się na potrzeby i oczekiwania młodych ludzi – oni chcą być tacy jak my, lub lepsi od nas, ale my dorośli musimy im w tym pomóc.